

УДК 7.071.2:792.82]:792.5-053.2[477.411]"198"
DOI: 10.31866/2616-7646.6.1.2023.283722

**ВИКОНАВСЬКЕ МИСТЕЦТВО
АРТИСТІВ БАЛЕТУ
ДЕРЖАВНОГО ДИТЯЧОГО
МУЗИЧНОГО ТЕАТРУ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ
1980-Х РОКІВ**

**BALLET DANCERS'
PERFORMING ART
OF THE STATE
CHILDREN'S MUSICAL
THEATER IN THE SECOND
HALF OF THE 1980S**

Білаш Ольга Сергіївна,
доцент, заслужений працівник
культури України,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-6910-2238>,
bilash.olga96@gmail.com

Olha Bilash,
Associate Professor, Honored Worker
of Culture of Ukraine,
Kyiv National University
of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-6910-2238>,
bilash.olga96@gmail.com

Анотація

Мета статті – проаналізувати сценічний доробок танцівників Державного дитячого музичного театру впродовж другої половини 1980-х років (А. Кучерук, Є. Костильова, Л. Сафрончик, М. Краснова, О. Сторожук, А. Вдовиченко). **Методологія.** Застосовано такі методи дослідження: типологізації, загальноісторичний, історико-хронологічний, порівняльно-історичний, системно-структурний та ін. **Наукова новизна** публікації полягає в тому, що в ній вперше проаналізовано творчу діяльність провідних артистів Державного дитячого музичного театру, висвітлено особливості їх виконавського стилю. **Висновки.** Аналіз творчої діяльності представлених у дослідженні персоналій артистів балету – Анатолія Кучерука, Євгенії Костильової, Лілії Сафрончик, Марини Красної, Оксани Сторожук та Андрія Вдовиченка – засвідчує, що професійний рівень балетної трупи Державного дитячого музичного театру у другій половині 1980-х років відповідав високим мистецьким стандартам кращих балетних труп не лише України, а й Європи. Репертуарна політика театру, увиразнена у балетних партіях артистів, свідчить про широкий стилістичний діапазон вистав, відповідно, високий професій-

Abstract

The purpose of the article is to analyze the stage performance of the dancers of the Kyiv State Children's Musical Theater during the second half of the 1980s (A. Kucheruk, Ye. Kostylova, L. Safronchyk, M. Krasnova, O. Storozhuk, A. Vdovychenko). **Research methodology.** The following research methods were applied: typology, general historical, historical-chronological, comparative-historical, systemic-structural, etc. **The scientific novelty** of the publication lies in the fact that it is the first to analyze the creative activity of the leading artists of the State Children's Music Theatre, highlighting the peculiarities of their performance style. **Conclusions.** The analysis of the creative activity of the ballet dancers presented in the study – Anatolii Kucheruk, Yevheniia Kostylova, Liliia Safronchyk, Maryna Krasnova, Oksana Storozhuk, and Andrii Vdovychenko – shows that the professional level of the ballet company of the State Children's Music Theatre in the second half of the 1980s met the high artistic standards of the best ballet companies not only in Ukraine but also in Europe. The repertoire policy of the theatre, expressed in the ballet parts of the artists, shows a wide stylistic range of performance, and, accordingly, a high profes-

ний рівень виконавців, здатних втілювати різножанрові твори: від балетів академічної спадщини і радянської класики («Ромео і Джульєтта», «Панночка та хуліган» та ін.) до творів сучасних композиторів і балетмейстерів («Дюймовочка», «Майська ніч», «Мауглі» та ін.). Творчий доробок танцівників підтвердив їх високий технічний рівень, акторську майстерність, значний мистецький потенціал. Творчість названих артистів сприяла загальному розвитку вітчизняного балетного мистецтва та його популяризації у світі.

Ключові слова:

український балет; класичний танець; Державний дитячий музичний театр; балетний театр; хореографія; танець.

sional level of performers capable of embodying works of different genres: from ballets of academic heritage and Soviet classics (*Romeo and Juliet, The Young Lady and the Hooligan*, etc.) to works by contemporary composers and choreographers (*Thumbelina, May Night, Mowgli*, etc.). The dancers' creative achievements have confirmed their high technical level, acting skills, and considerable artistic potential. The work of these artists contributed to the overall development of national ballet art and its popularization in the world.

Keywords:

Ukrainian ballet; classical dance; State Children's Music Theatre; ballet theatre; choreography; dance.

Актуальність теми дослідження. Друга половина 1980-х років в історії українського балетного театру стала завершальним періодом його зростання у радянський час. На початку 1990-х років у сфері театрального мистецтва відбулися кардинальні трансформації, пов'язані зі зміною політичного, соціального та культурного вектора нашої держави. Зокрема, після відкриття кордонів багато талановитих артистів залишили Україну і уклали вигідніші контракти із західними театрами, значно послабивши мистецький рівень вітчизняних театральних осередків. Саме напередодні серйозних культурних перетворень у Києві було відкрито державний дитячий музичний театр, який, на відміну від інших мистецьких закладів, не лише з гідністю пережив складний перехідний період, а й зберіг власне творче обличчя та збагатив вітчизняну виконавську школу славетними іменами українських танцівників. Актуальність наукової розвідки зумовлена недостатньою вивченістю історії балетної трупі Державного дитячого музичного театру, нестачею мистецтвознавчої аналітики, пов'язаної з іменами вітчизняних артистів, які зробили важливий внесок у розвиток українського балетного мистецтва останньої чверті ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень довів, що запропонована проблематика розглядається у науковій площині вперше. Стислі факти щодо робочого процесу, виконавського складу та балетмейстерської діяльності на сцені Державного дитячого музичного театру можна зустріти у публікаціях С. Афанасьєва (2015), О. Білаш (2018), С. Легкої (2020), дисертаційному дослідженні О. Петрика (2020). Важливим підґрунтям для вивчення творчих біографій танцівників балетної трупі стали публікації мистецтвознавців радянського періоду: Г. Конькової (1990, 1991а, 1991б), Л. Карпишиної (1987), Л. Кучеренко (1990), С. Мамаєва (1987), О. Степанської (1988), В. Литвинова і С. Шутька (1985), А. Яковенко (1987) та ін.

Мета статті – проаналізувати сценічний доробок танцівників Державного дитячого музичного театру впродовж другої половини 1980-х років (А. Кучерук, Є. Костильова, Л. Сафрончик, М. Краснова, О. Сторожук, А. Вдовиченко).

Виклад основного матеріалу. Офіційною датою заснування Державного дитячого музичного театру, зараз відомого як Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва, вважається червень 1982 р., коли Радою Міністрів УРСР¹ було прийнято рішення про необхідність започаткування нового закладу культури для дітей у Києві. Ініціаторами створення творчого колективу стали: Іван Дорошенко (директор), Євген Дущенко (головний диригент), Михайло Кречко (головний хормейстер) та Вадим Федотов (головний балетмейстер, згодом його замінив Віктор Литвинов). Дата відкриття театру – 1 лютого 1985 року, коли, за словами мистецтвознавця Г. Конькової (1990), «піднялася завіса на сцені Оперної студії консерваторії, і молодий колектив зробив свій перший крок в історію музично-театральної культури України» (с. 2). Серед балетмейстерів, які працювали з балетною трупю, варто назвати постановників: Вадима Федотова («Хлопчиш-Кібальчиш», М. Сільванський, 1985), Віктора Литвинова («Горбоконики», Р. Щедрін, 1985; «Панночка і хуліган», Д. Шостакович, 1986), Олега Ігнат'єва («Комедіанти», муз. із сюїти та фортепіанних п'єс Д. Кабалевського, 1985), Роберта Клявіна (мюзикли «Зайка-листоноша», І. Якушенко, 1985; «Золоторогий Олень», О. Костін, 1986), Генріха Майорова («Червоні вітрила», В. Юровський, 1986), Леоніда Лебедева («Гидке каченя», О. Петрова, І. Цислюкевич та О. Микита, 1986; балетні мініатюри – «Петербурзькі горобці», «Перехрестя», «Педагогічна поема»), Георгія Ковтуна («Дюймовочка», В. Русинов, 1988; «Пригоди у Смарагдовому місті», О. Яковчук, 1988; «Весна священна», І. Стравинський, 1988; «Мауглі», О. Градський, 1989; «Ромео і Джульєтта», С. Прокоф'єв, 1990; «Спрут», А. Калниньш, 1990), Віктора Гаченка («Майська ніч», Є. Станкович, 1989). Артисти і педагоги-репетитори театру поряд із виконавською діяльністю брали участь у роботі «Університету естетичних знань» (лекції та громадські читання відбувалися у тогочасному «Жовтневому палаці культури», тепер – Міжнародний центр культури та мистецтв федерації профспілок України) і клубу дозвілля «Друзі театру» (Карпишина, 1987, с. 3).

У складі трупи Державного дитячого музичного театру були відомі артисти, лауреати державних та міжнародних конкурсів, серед них: Сергій Бондур, Генадій Будько, Ольга Будько, Андрій Вдовиченко, Андрій Гайовий, Алла Годулян, Євгенія Костильова, Марина Краснова, Анатолій Кучерук, Валентин Лебідь, Тетяна Лук'янець, Олександр Льовушкін, Людмила Нікитенко, Марина Павлова, Світлана Сергеева, Лілія Сафрончик, Оксана Сторожук, Інна Трохименко, Вольдемарас Хлебінскас, а також танцівники – А. Бабанін, М. Гончарук, Л. Дурвицька, Н. Заболотна, Л. Клименко, Ю. Клименко, А. Костира, І. Кулик, С. Луценко, О. Львов, Л. Мельник, О. Семенова, В. Соболев та ін.

Авангард солістів театру очолював заслужений артист УРСР Анатолій Кучерук. Випускник Державного хореографічного училища (тепер – Київський державний фаховий хореографічний коледж), він навчався у класі відомого педагога Володимира Денисенка. Після закінчення навчального закладу у 1976 р. почав працювати на сцені Львівського державного академічного театру опери та балету ім. І. Франка (далі – ДАТОБ). За мистецтвознавчим аналізом львівського дослідника О. Петрика, А. Кучерук майже одразу, минаючи кордебалетний досвід, перейшов до провідних партій із репертуару театру, поміж них: Альберт («Жізель», А. Адан), Спартак (однойменна вистава, А. Хачатурян), Ромео («Ромео і Джульєтта», С. Про-

¹ УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка.

коф'єв), Зігфрід («Лебедине озеро», П. Чайковський), Базіль («Дон Кіхот», Л. Мінкус) та ін. Дебютною серед них стала партія Вацлава з балету «Бахчисарайський фонтан» Б. Асаф'єва, в якій артист «поєднав два протилежних жанри – лірику та героїку» (Петрик, 2020, с. 179). Підвищення виконавської майстерності для А. Кучерука було безпосередньо пов'язано з конкурсною діяльністю: 1980 р. він став лауреатом Всесоюзного конкурсу артистів балету та X Міжнародного конкурсу балету у Варні, Болгарія (друге місце). Наступного, 1981 р. А. Кучерук отримав звання лауреата IV Міжнародного конкурсу артистів балету та балетмейстерів, що відбувся в СРСР (срібна медаль) (Петрик, 2020, с. 179–180).

1984 року Анатолій Кучерук як провідний соліст залучився до роботи на сцені Державного дитячого музичного театру. В репертуар артиста одразу увійшли партії з балетів «Арлекінада» Р. Дріго, «Панночка і хуліган» Д. Шостаковича, «Комедіанти» Д. Кабалевського та ін. Мистецтвознавець С. Мамаєв (1987) писав про тогочасну творчість артиста: «Безумовно, Анатолій Кучерук повною мірою наділений всіма даними балетного прем'єра: музикальністю, стрункою поstattю, сильними і пропорційними м'язами, високим стрибком, динамічними обертаннями. Та коли дивишся на його танець, вражає інше: тонке сприйняття стилю далеких від нас часів, здатність до повного і точного перевтілення» (с. 13).

1984 року разом із чоловіком – Анатолієм Кучеруком – до трупи Державного дитячого музичного театру приєдналася танцівниця Євгенія Костильова. Шлях у мистецтво вона розпочала так само у Львівському ДАТОБ ім. І. Франка (зараз Львівський національний академічний театр опери та балету ім. С. Крушельницької), куди прийшла 1975 р. після закінчення Державного хореографічного училища. Навчаючись у таких відомих педагогів, як Г. Кирилова, Г. Березова, К. Ріхтер, Є. Костильова почала набувати сценічного досвіду ще у студентські роки. Вона неодноразово виходила на сцену ДАТОБ ім. Т. Шевченка у дитячих партіях: Гном («Попелюшка», С. Прокоф'єв), Маша («Лускунчик», П. Чайковський), Амурчик («Дон Кіхот», Л. Мінкус), варіації («Пахіта», того ж автора). На львівській сцені, як засвідчує О. Петрик (2020), «прекрасна виконавиця лірико-романтичного амплуа, Є. Костильова одразу підкорила галицьку публіку виконанням ролей Жізелі, Кітрі, Джульєтти, Жар-птиці, Фрігії, Фанні...» (с. 176). 1980 р. в парі з А. Кучеруком Є. Костильова здобула почесну нагороду лауреата X Міжнародного конкурсу артистів балету у Варні (третє місце). Після переходу до балетної трупи Державного дитячого музичного театру у репертуар артистки увійшли нові провідні ролі, серед яких: Дівчинка («Хлопчиш-Кібальчиш», М. Сільванський), па-де-де («Комедіанти», Д. Кабалевський), Цар-Дівиця («Горбоконики», Р. Щедрін) та ін.

Лілія Сафрончик (Чапкіс) працювала у дитячому музичному театрі з моменту його заснування. Походила вона з родини танцівників (батько – відомий соліст Державного заслуженого академічного ансамблю танцю УРСР – Григорій Чапкіс (1930–2021), суддя багатьох популярних телевізійних проєктів в Україні). «Відтоді, як пам'ятаю себе, мріяла про балет. Маленькі пуанти, які висіли над моїм дитячим ліжком, уособлювали щось манливе, казкове. Мої батьки були танцюристами, і тому в мене ніколи не виникало сумніву – ким бути», – згадувала артистка (Степанська, 1988, с. 17). 1984 року, після закінчення Державного хореографічного училища, Л. Сафрончик працювала на театральних сценах Одеси. Амплуа танцівниці відповідало переважно характерним, гротескним образам. Розвиток мистецької кар'єри артистка продовжила через рік у Києві. Серед її ролей на сцені державного дитячого музичного

театру варто назвати: Горбоконики (одноійменна вистава Р. Щедрина), Курочка («Гидке каченя», О. Петрова, І. Цислюкевич та О. Микита), Дівчинка («Хлопчиш-Кібальчиш», М. Сільванський), Пудель («Пригоди у Смарагдовому місті», О. Яковчук), Гвідон (опера «Казка про царя Салтана», М. Римський-Корсаков) та ін. Залучалася танцівниця й до роботи над партіями з академічного репертуару. Серед них танцювальні мініатюри: «Арлекінада» Р. Дріго, па-де-труа з «Феї ляльок» того ж автора, «Маркітанка» Ц. Пуні, гранд-па з балету «Фестиваль квітів» Л. Хельстеда.

Важливе місце серед балетних солісток Державного дитячого музичного театру посідала танцівниця Марина Краснова. Вона прийшла до трупи театру майже одразу після закінчення Київського хореографічного училища, де навчалася у відомого педагога Варвари Мей. Вже через три роки роботи танцівниця була задіяна майже в усьому репертуарі трупи. Серед її ролей: па-де-труа («Фея ляльок», Р. Дріго), Коломбіна («Арлекінада», того ж автора), па-де-сіс («Маркітантка», Ц. Пуні), Ассоль («Червоні вітрила», В. Юровський), Жар-птиця («Горбоконики», Р. Щедрін), Панночка («Панночка і хуліган», Д. Шостакович) та ін. В парі з танцівником Андрієм Вдовиченком М. Краснова неодноразово брала участь у Всесоюзних та Міжнародних конкурсах артистів балету. Позитивні відгуки щодо мистецьких можливостей артистки надав балетмейстер В. Литвинов: «Здібна балерина. Часом їй бракує технічності, швидкості обертання. Але все це приходить з досвідом. Їй притаманні грація, щирість, безпосередність виконання і, головне, працелюбність» (Яковенко, 1987, с. 12).

До 1991 р. у складі балетної трупи Державного дитячого музичного театру працювала солістка Оксана Сторожук. Народилася вона у Харкові, де до дванадцяти років опановувала класичну хореографію у балетній школі. Далі навчалася у Київському державному хореографічному училищі, яке закінчила 1988 року. Ще під час навчання до О. Сторожук прийшло перше творче визнання: це сталося на другому курсі училища, коли здібна студентка отримала диплом Республіканського конкурсу балетмейстерів за краще виконання концертного номера «Зустріч» (Конькова, 1991b, с. 5). У Київському державному дитячому музичному театрі артистка розпочала роботу з кордебалету, проте досить швидко перейшла до сольних партій. Допоміг щасливий випадок: несподівані гастролі, для яких було необхідно підготувати партію Панночки («Панночка і хуліган») за два тижні. «Ще раз “кинули у воду”, коли повторилася та банальна ситуація – захворіла балерина, що танцювала “Фею ляльок” Р. Дріго, – писала про О. Сторожук мистецтвознавець Г. Конькова (1991b). – І знову напружена робота, і знову – майже без репетицій, без ретельної підготовки – на сцену» (с. 5). Згодом балерині довірили й інші провідні ролі: Джульєтта («Ромео і Джульєтта», С. Прокоф'єв), Дівчина («Мауглі», О. Градський), Цариця («Распутін», той самий автор), Ассоль («Червоні вітрила», В. Юровський), Галя («Майська ніч», Є. Станкович), Еллі («Пригоди у Смарагдовому місті», О. Яковчук). Балетознавці відзначали, що всім образам, втіленим балериною на сцені, були притаманні лірична натхненність та надзвичайна щирість у висловленні почуттів. «Коли бачиш Оксану на сцені, відчуваєш, що вона “мислить” не ритмом, а мелодією: пластика її образів “тчеться” безперервно», – оспівує виконавську манеру балерини Г. Конькова (1991b, с. 4).

Чималий внесок у розвиток чоловічого виконавства балетної трупи Державного дитячого музичного театру зробив танцівник Андрій Вдовиченко. Випускник Державного хореографічного училища по класу відомого артиста і педагога Валерія Парсегова, він потрапив до мистецького осередку у 1985 році після закін-

чення навчання. Мав широкий артистичний діапазон, серед його ролей: Хуліган («Панночка і хуліган», Д. Шостакович), Летіка («Червоні вітрила», В. Юровський), Каленик («Майська ніч», Є. Станкович), П'єро («Арлекінада», Р. Дріго), Страшило («Пригоди у Смарагдовому місті», О. Яковчук), Меркуціо («Ромео і Джульєтта», С. Прокоф'єв), Мауглі (однойменна вистава, О. Градський) та ін. Творчому успіху танцівника насамперед сприяла його робота з колегою, педагогом-репетитором театру Анатолієм Кучеруком, який так характеризував А. Вдовиченка: «Надзвичайна працездатність... схоплює усе миттєво і відпрацьовує кожну найдрібнішу деталь. За роки роботи в театрі він виріс від рівня звичайного хлопця після училища до справжнього соліста зі своїм творчим обличчям, зі своїм мистецьким амплуа» (Конькова, 1991а, с. 14).

Наукова новизна публікації полягає в тому, що в ній вперше проаналізовано творчу діяльність провідних артистів Державного дитячого музичного театру, висвітлено особливості їх виконавського стилю.

Висновки. Аналіз творчої діяльності представлених у дослідженні персоналії артистів балету – Анатолія Кучерука, Євгенії Костильової, Лілії Сафрончик, Марини Краснової, Оксани Сторожук та Андрія Вдовиченка – засвідчує, що професійний рівень балетної трупи Державного дитячого музичного театру у другій половині 1980-х років відповідав високим мистецьким стандартам кращих балетних труп не лише України, а й Європи. Репертуарна політика театру, виразнена у балетних партіях артистів, свідчить про широкий стилістичний діапазон вистав, відповідно, високий професійний рівень виконавців, здатних втілювати різножанрові твори: від балетів академічної спадщини і радянської класики («Ромео і Джульєтта», «Панночка і хуліган» та ін.) до творів сучасних композиторів і балетмейстерів («Дюймовочка», «Майська ніч», «Мауглі» та ін.). Творчий доробок танцівників підтвердив їх високий технічний рівень, акторську майстерність, значний мистецький потенціал. Творчість названих артистів сприяла загальному розвитку вітчизняного балетного мистецтва та його популяризації у світі.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Афанасьєв, С. М. (2015). До історії київської школи чоловічого балетного виконавства: 60 – 70-ті роки ХХ століття. *Культура і сучасність*, 2, 87–92. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.2.2015.146857>
- Білаш, О. С. (2018). Балетмейстерська діяльність Вадима Федотова в контексті розвитку українського музичного театру останньої чверті ХХ століття. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 41, 178–185.
- Карпишина, Л. (1987). Хай буде кращий за всіх. *Театрально-концертний Київ*, 18, 2–3.
- Конькова, Г. (1990). Перший ювілей дитячого музичного. *Театрально-концертний Київ*, 3, 2–4.
- Конькова, Г. (1991а). «Перша любов» – Хуліган. *Театрально-концертний Київ*, 3, 12–14.
- Конькова, Г. (1991б). Щасливого плавання, Оксано Сторожук! *Театрально-концертний Київ*, 1, 4–6.
- Кучеренко, Л. (1990). Мов Лілія, тендітна. *Театрально-концертний Київ*, 17, 9–10.
- Легка, С. А. (2020). До історії українського балетного театру кінця ХХ – початку ХХІ ст.: творчий доробок Сергія Бондура. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 42, 36–41. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.42.2020.207630>

- Литвинов, В. В., & Шутько, С. М. (1985). Музична казка і балет. *Театрально-концертний Київ*, 13, 15–17.
- Мамаєв, С. (1987). Відчуття польоту. *Театрально-концертний Київ*, 14, 12–14.
- Петрик, О. О. (2020). *Балетна трупа Львівського театру опери та балету другої половини ХХ – початку ХХІ століть: художньо-творчий аспект* [Дисертація кандидата мистецтвознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника].
- Степанська, О. (1988). Оплески, квіти і... цукерка. *Театрально-концертний Київ*, 10, 16–18.
- Яковенко, А. (1987). Знайомтесь: Марина Краснова. *Театрально-концертний Київ*, 17, 11–12.

REFERENCES

- Afanasiev, S. M. (2015). Do istorii kyivskoi shkoly cholovichoho baletnoho vykonavstva: 60 – 70-ti roky XX stolittia [Regarding the history of the Kyiv school of male ballet performance of the 1960–70's]. *Culture and Contemporaneity*, 2, 87–92. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.2.2015.146857> [in Ukrainian].
- Bilash, O. S. (2018). Baletmeisterska diialnist Vadyma Fedotova v konteksti rozvytku ukrainskoho muzychnoho teatru ostannoï chverti XX stolittia [Vadim Fedotov's ballet mastering activities in the context of the development of the Ukrainian musical theater of the last quarter of the 20th century]. *Topical Problems of History, Theory and Practice of Artistic Culture*, 41, 178–185 [in Ukrainian].
- Karpyshyna, L. (1987). Khai bude krashchyi za vsikh [May it be better than all]. *Teatralno-kontsertnyi Kyiv*, 18, 2–3 [in Ukrainian].
- Konkova, H. (1990). Pershyi yuvileï dytiachoho muzychnoho [The first anniversary of the children's musical]. *Teatralno-kontsertnyi Kyiv*, 3, 2–4 [in Ukrainian].
- Konkova, H. (1991a). "Persha liubov" – Khulihan ["First love" – Hooligan]. *Teatralno-kontsertnyi Kyiv*, 3, 12–14 [in Ukrainian].
- Konkova, H. (1991b). Shchaslyvoho plavannia, Oksano Storozhuk! [Happy sailing, Oksana Storozhuk!]. *Teatralno-kontsertnyi Kyiv*, 1, 4–6 [in Ukrainian].
- Kucherenko, L. (1990). Mov Liliia, tenditna [Like Lily, fragile]. *Teatralno-kontsertnyi Kyiv*, 17, 9–10 [in Ukrainian].
- Lehka, S. A. (2020). Do istorii ukrainskoho baletnoho teatru kintsia XX – pochatku XXI st.: tvorchyi dorobok Serhiia Bondura [The history of the Ukrainian ballet theater of the late 20th – early 21st centuries: Creative work of Serhii Bondur]. *Bulletin of KNUKiM. Series in Arts*, 42, 36–41. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.42.2020.207630> [in Ukrainian].
- Lytvynov, V. V., & Shutko, S. M. (1985). Muzychna kazka i balet [Musical fairy tale and ballet]. *Teatralno-kontsertnyi Kyiv*, 13, 15–17 [in Ukrainian].
- Mamaiev, S. (1987). Vidchuttia polotu [The feeling of flying]. *Teatralno-kontsertnyi Kyiv*, 14, 12–14 [in Ukrainian].
- Petryk, O. O. (2020). *Baletna trupa Lvivskoho teatru opery ta baletu druhoï polovyny XX – pochatku XXI stolit: khudozhno-tvorchyi aspekt* [Ballet company of Lviv Opera and Ballet Theatre in the second half of the XXth – at the beginning of the XXIst century: artistic and creative aspect] [PhD Dissertation, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University] [in Ukrainian].
- Stepanska, O. (1988). Oplesky, kvity i... tsukerka [Applause, flowers and... candy]. *Teatralno-kontsertnyi Kyiv*, 10, 16–18 [in Ukrainian].
- Yakovenko, A. (1987). Znaiomtes: Maryna Krasnova [Meet: Marina Krasnova]. *Teatralno-kontsertnyi Kyiv*, 17, 11–12 [in Ukrainian].